

Vreemde Talen in de Tweede Fase

Veel of weinig, is dat de kwestie?

Op dinsdagavond 1 juni discussieerde een groep van twintig talendocenten en -didactici over de vraag hoe zorgelijk de plaats van vreemde talen in de Tweede Fase van het voortgezet onderwijs is. De discussie vond plaats naar aanleiding van een brief die de secties Frans en Duits van het Montessori Lyceum Amsterdam stuurden aan het hoofdbestuur van Levende Talen (zie LT 540, pagina 361). Op deze school is de Tweede Fase in september 1998 ingevoerd. En volgens de secties Frans en Duits met weinig succes. Het leek erop dat veel minder leerlingen dan voorheen Frans of Duits als heel vak zouden kiezen. De zorg was onderbouwd met cijfermatige gegevens. Een andere zorg die de secties uitte, was het demotiverende effect van het algemene deel dat geheel aan lezen besteed diende te worden. Werd het niet tijd voor grote actie? Nog niet, was de teneur van de twee inleidingen op de discussie.

Over deelvakken en de nieuwe talen

Ge Stoks, voorzitter van Levende Talen, besteedde aandacht aan de totstandkoming van de huidige regeling, waar hij nauw bij betrokken was. De 'vondst' om met deelvakken te werken was de enige mogelijkheid om te bewerkstelligen dat alle leerlingen drie moderne vreemde talen zouden volgen in de Tweede Fase. Meer talen leren was het uitgangspunt van de vakontwikkelgroep: de meertalige Nederlandse leerling. Het aantal vakken veranderde immers: in het vwo van 7 naar 11, dus de spoeling werd dun. Stoks onderstreepte ook dat je het deelvak Lezen niet los mocht zien van de vaardigheden die leerlingen al in de basisvorming al verwierven: bovenop die vaardigheden verwerven leerlingen leesvaardigheid op een vrij hoog niveau, in drie vreemde talen, wat hen van pas komt in de vervolgstudie. Stoks kon zich voorstellen dat het deelvak lezen, op een bepaalde wijze gegeven, zou kunnen demotiveren. Als het voor een leerling betekent dat ie alleen leest en leest en leest en leest, wat veel schoolboeken lijken te suggereren, dan kun je wel inpakken. Maar waarom lezen niet inbedden in spreek- en schrijftaken, waarom ook niet luisteren? Leren lezen impliceert toch niet dat je dat leert via lezen alleen?

Een laatste punt dat Stoks aansneed, was de positie van de overige talen. Levende Talen vertegenwoordigt alle levende talen, en de positie van nieuwe talen gaat Levende Talen ook aan het hart. Het leek zo

mooi in de studielasttabellen: er was voldoende vrije ruimte voorzien om ook andere talen met een studielast van 360 uur op scholen aan te bieden. Maar van de omvang van die vrije ruimte brokkelde steeds meer af. Voor Russisch, Italiaans, Spaans, Arabisch, Turks, Portugees en Nieuw Grieks lijken de mogelijkheden steeds kleiner te worden om in het reguliere curriculum opgenomen te worden. Hoewel de wettelijke regelingen nu zoveel beter zijn dan voorheen. Het lijkt er zelfs op dat scholen die voorheen ook een of meer nieuwe talen aanboden, bijvoorbeeld omdat zij deelnamen aan uitwisselingsprogramma's met doeltaallanden, nu gaan afhaken. Dat zou te maken met de formalisering van de studielast volgens de huidige reglementering: scholen moeten nu 360 studielasturen uittrekken voor dat onderwijs in een nieuwe taal.

Overtuigden de cijfers?

De tweede inleider, Gerard Westhoff in zijn functie van directeur van het NaB/MVT presenteerde cijfers, waarmee hij wilde aangeven dat landelijk de situatie zo beroerd nog niet is. Op basis van de beschikbare gegevens van het PMVO, van de scholen die per september 1998 de Tweede Fase hadden ingevoerd, concludeerde hij dat in studielast omgerekend, gemiddeld 5% van alle studielast toekomt aan Duits in het vwo. Voor Frans zelfs iets meer. Dat komt overeen met de situatie voor de Tweede Fase. En dat is heel opmerkelijk. Want bedenk, zei Westhoff, dat Frans en Duits ieder een aandeel hadden van vijf procent in de situatie waarin het programma bestond uit zeven schoolvakken. Je zou verwachten bij uitbreiding van het aantal vakken van 7 naar 11 dat je dan een beetje moet inschikken. Je moet de poet immers met meer vakken delen. En dat inschikken hebben we niet hoeven te doen, via de vondst van de deelvakken. Dat minder leerlingen Duits en Frans als 'heel' vak kiezen (de huidige ramingen zijn dat zowel voor Duits als Frans bijna 20 procent van de leerlingen voor een van beide vakken kiest) weegt op tegen het aantal leerlingen (namelijk alle) die het deelvak lezen van beide vakken volgt.

Het kon er bij Westhoff voorlopig niet in dat er te weinig studielast Vreemde Talen in de Tweede Fase wordt gerealiseerd. 'We weten uit onderzoek', zei hij, 'dat veel input verwerken op een net iets hoger niveau zeer goed is voor de ontwikkeling van de pro-

ductieve vaardigheden: dus de keuze voor een deelvak lezen is goed te verdedigen, en levert meer op dan leesvaardigheid alleen'. 'En vlak ook de kennis van leken niet uit over efficiënt taalonderwijs', voegde hij er speels aan toe. 'Iedereen weet zo langzamerhand dat er een gigantisch effect te bereiken is met 40 uur Regina Coeli-onderwijs in Vught. In de havo heb je 160 uur, dus je kunt 4 maal zoveel bereiken als het Regina Coeli-effect.' Westhoff slaagde in zijn opzet: dit was olie op het didactische vuur voor sommige deelnemers: niemand zal het toch in zijn hoofd halen het leren van havo-4 leerlingen over één kam te scheren met hooggemotiveerde volwassenen, die ervaren hebben dat zij hun vaardigheid in een vreemde taal moeten vergroten? 'Nee', zei Westhoff, 'wij didactici doen dat niet. Wij weten dat het anders werkt. Maar degenen die over aantallen studielasturen besluiten, zijn geen didactici, en redeneren vanuit eigen ervaringen. En reken maar dat er lieden bij zijn die het Regina Coeli-effect aan den lijve hebben ervaren, of iemand kennen uit hun naaste kennisgeving die de wondere wereld van het talenonderwijs in de bossen van Vught'.

Daarna ging de groep uiteen. In de ene groep werden oplossingen gezocht voor de vakken Frans en Duits in de andere groep voor de nieuwe talen.

Duits en Frans: de discussie geopend

In de discussie in de groep met docenten Duits en docenten Frans werden de volgende 4 punten aan de orde gesteld.

Is er een probleem met de terugloop van Frans en Duits in de 2e fase?

De cijfers die Westhoff presenteerde, werden door de aanwezige docenten niet zo uitgelegd. Men betreunde vooral het feit dat er nog maar een klein gedeelte van de leerlingen het hele vak doet. Men voorziet dat het niveau van de taalvaardigheid daardoor zal dalen. Er werd gesteld, dat vaksecties en de school de keuzepercentages moeten beïnvloeden. De helft van de aanwezigen had daar grote problemen mee. De verantwoordelijkheid ligt bij het ministerie, niet bij de school, vonden sommigen. Daarom werd er voorgesteld om in het vwo in het profiel Economie & Maatschappij naast Engels een tweede moderne vreemde taal in het profiel verplicht te stellen.

Tot slot merkte een deelnemer op, dat het tertiair onderwijs het profiel Cultuur & Maatschappij maar in een klein aantal gevallen als harde eis voor toelating stelt. Van Levende Talen kan hier actie ondernomen worden, door bij de universiteiten en hoge scholen aan te kloppen met dit probleem.

De deelvakken: De leerlingen leren te weinig en gebrekkig, bovendien is het saai.

De deelvaardigheden scheiden ervaren alle aanwezigen als een probleem. Vaardigheden versterken elkaar. Hoewel het natuurlijk belangrijk is dat het hoofddoel van de les in de gaten moet worden gehouden, verdient het wel aanbeveling dat de doeltaal voertaal is. Zorg er daarbij voor, was de aanbeveling,

dat de studielasturenvoorschriften die voor bepaalde vaardigheden staan, niet te strikt worden toegepast.

Het profiel Cultuur & Maatschappij wordt te weinig gekozen.

Over de interpretatie van de cijfers, die Gerard Westhoff over dit onderwerp presenteerde, was wederom geen consensus (19% kiest Cultuur en Maatschappij, volgens Westhoff). Het gevaar bestaat dat het profiel Cultuur & Maatschappij een soort 'vergaarbak' wordt van leerlingen, die voor andere profielen de talenten missen. De aanwezigen verwachtten van Levende Talen dat de vereniging wijd en zijd uitdraagt dat het profiel Cultuur & Maatschappij zeer waardevol is.

Er dreigt een ongezonde concurrentie op de scholen tussen de talendocenten enerzijds en de docenten van de bètavakken anderzijds.

Niet alle aanwezige docenten herkende het probleem van de stijgende concurrentie tussen docenten onderling. Aanbevolen werd om problemen op dit vlak bespreekbaar te maken via de website van Levende talen. Maak een meldpunt, was de idee, waar docenten met vragen heen kunnen en waar docenten, die een oplossing hebben bedacht, die kunnen meedelen, zodat andere collega's daarvan kunnen profiteren.

Het elan van de nieuwe talen

De discussie in de groep vertegenwoordigers van de nieuwe talen ging erom hoe nieuwe talen zich een positie in het reguliere curriculum konden verwerven en dat nog wel tegen de kennelijke stroom in. Twee thema's keerden steeds terug: de gelijkwaardigheid van alle moderne vreemde talen in het curriculum, en het idee van flexibele studielast. De deelnemers vonden allemaal dat er geen vanzelfsprekendheid is dat sommige talen zoals Duits en Frans wel op het reguliere rooster staan, en andere talen niet. Op het havo is het verplicht om drie talen aan te bieden, waarvan twee uit het cluster Engels, Frans en Duits, en een andere vrij te kiezen. Toch zijn er maar heel weinig scholen die bijvoorbeeld Spaans aanbieden als derde taal. Traditie en aanwezige formatie voor Frans/Duits lijken hier eerder de doorslag te geven dan de wens van leerlingen en ouders. Ook scholen met een groot aantal geïnteresseerde leerlingen, zoals leerlingen van Arabische afkomst, vertikken het om Arabisch als derde vak te programmeren. De deelnemers vonden dat Levende Talen zich ervoor moet inspannen dat het adagium van de meertalige leerling geconcretiseerd wordt in beleid: telkens moet Levende Talen laten horen dat vreemde talen gelijkwaardig zijn. Levende Talen moet ook veel werk maken van de voorlichting over wettelijke mogelijkheden. Steeds blijkt immers weer dat schoolleidingen en docenten niet weten wat de mogelijkheden zijn om nieuwe talen in te voeren. Het tweede centrale thema was flexibele studielast. Als, zo stelde een deelnemer uitdagend, scholen niet uit de voeten kunnen met de introductie van een nieuwe taal omdat de 360 studielasturen zo moeilijk kunnen worden ingepast, waarom bied je dan geen

onderwijs aan voor minder studielasturen? Zou je ook niet kunnen denken aan flexibele afsluitingen? Moet iedere leerling hetzelfde eindniveau halen? De uitdaging stelde de groep voor een dilemma. Enerzijds was men het er hartgrondig mee eens: het was best mogelijk en aantrekkelijk om bijvoorbeeld een cursus aan te bieden van bijvoorbeeld 200 of 120 studielasturen. Daarin kon heel wat bereikt worden, eens te meer omdat het om gemotiveerde leerlingen gaat. Op die manier kon je zelfs meer nieuwe talen op één en dezelfde school aanbieden. Op die manier zouden ook de enthousiaste docenten natuurkunde, geschiedenis, Frans die op scholen dubbel bekwaam zijn (ook bekwaam in een nieuwe taal), en er plezier in hebben om een nieuwe taal te geven, van dienst kunnen zijn. Meestal geven zij die nieuwe taal omdat er uitwisselingen zijn met andere landen. Als zo'n cursus nu op de studielastabel kan komen, dan bestaat de kans dat die cursus toch gehandhaafd zal worden. Het zou dan aanbeveling verdienen, als de leerlingen een extern examen afleggen, zoals dat nu

op sommige scholen al gebeurt. Dan krijgen leerlingen van de universiteit of een HBO-instelling een certificaat dat een vrijstelling verleent voor een deel van de propedeuse, of verzekeren van toelating voor een bepaalde studie. Levende Talen zou zich ook sterk kunnen maken als certificerende instelling. Het enthousiasme voor dergelijke oplossingen was groot, maar werd getemperd door de overweging dat zo'n maatregel niet erg strookt met het idee van gelijkwaardigheid tussen de vreemde talen. Want leek het er nu niet erg op dat zo'n nieuwe taal veel minder voorstelde dan een reguliere taal als Frans en Duits, met een relatief rijke studielastabel? 'Tja', merkte iemand op, 'maar als blijkt dat je in minder tijd een taal vrij goed kunt verwerven, dan zullen reguliere vreemde talen toch ook hun studielast gaan flexibiliseren? Voor een goede leerling is het misschien toch veel leuker om in de studielasttijd die nu voor een reguliere taal staat, anderhalve vreemde taal te leren? Laat de nieuwe talen met hun progressieve didactiek het voorbeeld geven!'